

Bijoti biografijos?

Turiu šios baimės, kylančios iš teksto apie savo ir ne visai savo gyvenimą. Kad ne visada gali atskirti, kur baigiasi tavo ir prasideda kito. Kad prasitari ir apie kitus, jų ir neatsiklausus. Kad vis abejoji, ar ne per daug sau dėmesio. Bet juk žmogaus gyvenimas yra ir jo laboratorija, ir svarbiausia egzistencinio vyksmo scena. Sapne (ar tik būdraujant) išvystas įrašas: *gyventi, kol suvoksi, kas vyko tavo gyvenime, ypač jo pradžiose*. Atminties knyga, labiau atminties nei prisiminimų.

Gilioji *auto* šaknis, sengraikiškoji, – *pats, pati*, įsilietuvinusi, keliareikšmė. *Autotekstai*. Bet tebūnie įprasčiau – *autobiografiniai*

tekstai, neiškalbamos, neparašomos, neišrašomos, tad gal ir nesuvoktos visumos dalys. Pasakojimas toks pat visuminis ir toks pat fragmentinis, kaip ir gyvenimas. Visų literatūros žanrų šaknys pasakojime. Žanrų galima atsisakyti, pasakojimo, jei ir slypinčio giliai, – ne. Žmogus vis labiau gręžiasi į individualizmą, gali būti, kad bendrinančių pasakojimų vis mažės, kad jie sunyks.

Technologijos, nors jų laikas dar palyginti trumpas, pakeitė ir rašymą, ir rašymo būsenas. Kaip ir daug kas žmogaus pasaulyje, pakitimai ir pasikeitimai prieštaringi. Kai rašau ranka, tariusi dar liekanti ir ten, iš kur žmonija jau išeina. Kažką iš išeinančiųjų dar išgirstanti, *perrašanti*. Rašymo būsenų daugiau tylių, atskirų, vienišų.

Rašydamas žmogus būna ir ten, kur kitaip nepatenka. Jei nepatektų, tai gal ir nerašytų. O rašo, jei ir bijo. Rašo, lyg kažką ir savyje įveikdamas, kokią ribą ar slenkstį. Nes traukia susitikti su savim, buvusiu ar buvusia, dar tarsi pasimatyti su tais, su kuriais susitikta, gal ir lemtingai. Ir sau patvirtinti, kad buvai, gyvenai. Kad buvai ir kitiems. Ir jie tau buvo. Kartais labiau už tave pačią. *Litteros, literatūra* – ir atskirybė, ir didžiausia bendrybė, kuri buvo man įmanoma. Ką patyriau savaimingiau ir giliau, patyriau iš pirminių daiktų, bet kalbos būdu. Pasiėkiu *kalbos kultūrą*, galiu joje būti. Gal kartais – ir *kalbos meną*. *Kultūros kalba*, juolab – *meno kalba*, visada tik siekiamybė. *Tarpas*, kuris lieka tarp kūrinio kalbos ir kalbėjimo apie jį, priklauso menui.

Jei nemokėčiau nei skaityti, nei rašyti. Jei būčiau likusi beraštė kaip mano senosios, mano protingosios, su kuriomis šnekėjausi, dar ir nežinodama, kad šnekuosi, meldžiausi, dar

ir nežinodama, kad meldžiuosi, grėbiau, ravėjau, laisčiau. Mediniu šaukštu iš to paties molinio dubenėlio srėbiau negudrų viralą, sotinusį ir auginusį. Jei nei knyga, nei romanas, nei eilėraščio eilutė nebūtų į mano gyvenimą įsiterpusi, ir joks literatūrinis pasakojimas nekomplikuotų to, ką patyriau, suvokiau. Jei laikas iš kiemo, iš aptverto laidario nebūtų išėjęs į kitas erdves. Gal tada būtų lengviau ir su savo gyvenimu, jau senu, susitikti. Bet rašto išmokau anksti. Anksti išėjau ir iš savo kiemo. Ir vis rašiau. Jei ir ne tą, ką norėjau, jei ir ne taip, kaip, nors ir miglotai, nujaučiau. Kad noriu rašyti, kad gal ir turiu tą daryti, supratau anksti, dar mokykloje. Ir tą akimirką atsimentu, kai ištariau, o gal tik pagalvoju, kad man labiausiai patinka skaityti ir rašyti.

Lyg ir nieko paprasčiau – parašyti apie save. Juk viską žinai. Bet raštas atidengia ir tai, ko nežinojai, nežinai. Rašymas yra ir savityros būdas. Kintantis, besikeičiantis. Jei rašant gyvenasi sunkiau, tamsėja ir praeitis. Šviesesnis laikas nušviesina ir tamsesnį. Praeitį matome iš dabarties. Kiekviename gyvenime yra tokių pradų, kurie grįžta, kartojasi. Tai daugiau ir giliau nei faktai. Kažkas, kas yra ne tik faktuose, datose, susitikimuose, bet ir tarp jų, už jų. Išskyla, pasirodo. Ir iš to, kas ilgai buvo užslėpta, užtamsinta.

Ankstyvos, dabar atrodo, kad neįmanomos, mokytojų metų subrandino staigiai ir skaudžiai. Lemtinga, kad tą trumpą vidinės brandos atkarpą persmelkė *intymusis raštas – dienoraštis, laišškai*. Dienoraštį jau buvau pabandžiusi rašyti dar mokykloje, bet daugiau fantazavau, „kūriau“. 1963–1964 metais susitikau su vidinių išgyvenimų tikrenybe, pareikalavusia ir tuo metu pasiekiamos, įmanomos kalbos tikrumo. Pirmas

toks gilus susitikimas su savimi, gal jau ir su savo būsimybe. Akistata. Ir skaudi atomazga, būtina, kaip dabar rodosi. Ir pirmas baimės pliūpsnis – skaitai, kas pačios parašyta, ir viskas grįžta, ir tarsi iš naujo tas širdies skaudėjimas. Ne, niekada daugiau, niekada. Jokių dienoraščių. Jokių eilėraščių, kurie jau buvo pradėję rodytis. Užmiršti. Negrįžti. Neatsigręžti. Bet sunaikinti nei dienoraščio, nei laiškų tada dar negalėjau. Jutau, kad tai mano pačios dalis. Negreit grįžau į save, tad ir į savo slaptą ar pusiau slaptą kalbą – ir eilėraštinę, ir dienoraštinę. Baugu, bet ir traukia. Įbrendi ir pasineri. Lyg ir negilu, bet juk nežinai. Giliai nebridau, mano tekstų brydės, kaip galvoju, paviršiuje.

Draudžiau sau „rašinėti“ beveik porą dešimtmečių. Rea-gavau ir į Vytauto Kubiliaus esė „Kas yra Schreibende Frau?“ (1983). Na, taip, ta *schreibende Frau* ir bendresne prasme, ne tik apie moteris. Bet *rašinėjanti poniutė* įstrigo. Ne, negaliu sau leisti jokio asmeninio rašinėjimo, pasirinkau darbą universitete, literatūros tyrimo kelią ir turiu juo eiti. Galiu užsirašyti tik mintis apie literatūrą. Ir ką bendriau – apie gyvenimą. Bet ta *rašinėjanti poniutė* man niekaip nesiderino nei su Žemaite, nei su Šatrijos Ragana, nei su Salomėja Nėrim, su stipriu vidiniu pašaukimu, su rašymu, nepaisant nieko. Su sielos atvėrimu ir atsivėrimu. Su Šatrijos Raganos dienoraš-tiškumu, su gražios, giliasielės moters-motinos užrašais „Se-name dvare“.

Atskiruosius patyrimus, įsimąstymus tarsi derinau su lite-ratūros introspekcijomis. Lyg kas būtų pasakęs ar net prisakęs, kad reikia kuo skubiau išleisti Salomėjos Nėries rankraš-tinį rinkinį „Prie didelio kelio“ (Lietuvos rašytojų sąjungos

leidykla, 1994; su Valentinu Sventicku; trys leidimai). Skaudi knyga „Salomėjos Nėries ruduo“ (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995; talentingos Romo Oranto rankos palytėta). Šviesi – susitikimų, o labiausiai muzikos džiaugsmo nušviesta knyga „Šatrijos Raganos pasaulyje“ (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997). Muzika ėjo į mane, ir aš į ją, bent iš tų galimybių, kurias turėjau.

Ir dabar tebegalvoju, kad ir iš Žemaitės daug ką lyg atspėjau, susigrąžinau. Atkaklų ėjimą ten, kur ir reikia nueiti. Gamtovaizdžių atskirumą, kosmoso žemės jutimą. Žemaitės gamtos vaizdai nėra tik aprašymai, o lyg kokių senų ritualų atplaišos: prieš pradėdant kokį žemės darbą (taipgi ir rašymą), reikia pasiekti sandermę, pagerbti ir kitus esančius, *pamatyti*, kur esi (jei ir mintimis), kas yra su tavim, virš tavęs (saulė, saulėlė...), *išgirsti* (vėjas, paukštis...), *pajusti* (ar gražu, ramu, „ar niekur globos“). Žemaitė pirmoji ištarė pamatinę būties formulę: „mylėti ir mylimam būti“. „Žemaitės gramatiką“ („Odilė“, 2019) rašiau ilgai, su pertraukomis, bet kalbos su Julija nebaigiau.

Grėžiausi į moterų kūrybą; ankstyvojo, labiau kultūrinio, feminizmo idėjos man buvo artimos. Jų gyvybingumą intuityviai apčiuopiau rašydama apie Janiną Degutytę, kad ir apibraukytai, kad ir siaurindama moterų ratą, kad poetė neatrodytų tik „moterų ir mergaičių poetė“ („Janina Degutytė: gyvenimo ir kūrybos apybraiža“, „Vaga“, 1984). Adelė Kizlaitytė, viena iš artimųjų poetės bičiulių, buvo mano lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Pavandenėje. Apie Janiną Degutytę iš jos išgirdau. Dešimtoje klasėje prasarė, kad nusiuntusi poetei mano eilėraščių, atsakiusi, kad aš galinti rašyti. Jutau

poetės pasitikėjimą, atvirumą. Adelė Kizlaitytė atsiuntė perrašytus Janinos laiškus. Rėmiausi atvirais poetės atsakymais, tiesiai į rankas įduota nebaigta autobiografija. Moteriško solidarumo nuojautą viename brangiame pokalbyje sustiprino Judita Vaičiūnaitė, ištarusi: kai taip moki kalbą, viską gali rašyti. Ne tik apie mane, apie rašymą kalba. Išryškėjusios moterų kūrybos ašies nuojautos vedamaėjau ir į knygą „Parašyta moterų“ („Alma littera“, 2001).

1981 metų pavasarį, baigdami universitetą, kuruojamo kurso (buvo tokia akademinė priedermė) studentai, „auklėtiniai“, kaip pasirašė (mintyse šis kursas įsitvirtino kaip Vaidoto Daunio, nors daug ir kitų veidų atsimenu iki šiol), padovanojo didelę, gražiai įrištų tuščių lapų knygą. Kaip į ją ko nors neįrašyti, neužrašyti. Iš vaikystės ta tuščio lapo trauka, popieriaus, pieštuko kvapo. 1982 metų pavasarį, po metų, pirmame puslapyje įrašiau: „Labai gražų diplominį darbą apie S. Gedą parašė Vidas Valaitis. Pasiukojamai apie Mačernį rašė Aldona Kruševičiūtė. Sunkiais keliais išvaikščiojo Jūratė Gedminaitė, rinkdama apie Mačernį atsiminimus...“ Dvi geros, žinomos mokytojos. Jūratė Galinauskienė iš Palangos senosios gimnazijos, kiek jau jos mokinių, literatų. Vidas Valaitis, savito filologinio mąstymo ir jautimo, tegyveno trumpai. Jam, turėjusiam atlikti muziejaus, kuriame dirbo, užduotį, atidaviau Janinos Degutytės motinos ir motinai rašytų laiškų dėžę, kurią iš Janinos namų pasiėmiau po jos mirties. Kai norėjau prie tų laiškų grįžti, po ranka nebeturėjau.

Ir man tekusio sunkaus, nelaisvo laiko iliuzija bei nuo jos neatskiriami pasiryžimai – reikia gilintis į literatūros teorijas, teorijos ir užstoja, ir gina. Domėjausi ir semiotika, ypač

Jurijum Lotmanu. Rašiau lyrikos teoriją („Lyrikos teorijos pradmenys“, „Mokslas“, 1984; „Mažoji lyrikos teorija“, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2005), gilinausi į teksto struktūrą („Tekstas ir kūrinys“, išleido „Kultūra“, 1999). Rėmiausi filosofijos ir literatūros sankalbotomis („Literatūros filosofija“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2001; „Literatūros fenomenologija“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003; abi akademinio pobūdžio). Fenomenologinis kelias, jei ir bendresnis, įsitvirtino, išliko. Bet ir *liekaną* jutau vis stipriau – dar *kažką* daryti.

Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedra. Ir skamba man gražiai, ir yra svarbiausia, kas buvo mano viešajame gyvenime. Bet pirmoje darbo pusėje lituanistikai laikas buvo sunkus. „Besigalynėjant su baime“ – taip savo refleksijas apie buvimą katedroje pavadino Meilė Lukšienė. Su ja ir su Vanda Zaborskaite prasilenkėm, bet ir susitikom. Panašiai mąstė ir nuolat rizikuojantis Donatas Sauka, autobiografijoje įrašęs „baimės augintinio“ sąvoką. Turėjau likti katedroje – jau aspirantūroje tai jaučiau, žinojau ir profesoriaus Jurgio Lebedžio nuomonę. Laiku parašiau ir apgyniau disertaciją, jau turėjau publikacijų. Bet viskas ūmai pasikeitė. Staigiai ir netikėtai mirė Jurgis Lebedys, katedros vedėjas. Netekau atramos, žinojau, kad būtų man padėjęs susivokti aplinkybėse, kurioms nebuvau pasiruošusi. 1971–1972 metai, jau po Romo Kalantos, po „atlydžio“ vilčių. Vėl sustiprėjo Lietuvių literatūros katedros ideologinė priežiūra. Kad galėčiau likti katedroje, man buvo iškelta sunki sąlyga. Pasirinkimas yra ir kai pasirinkti sunku, to dar nebuvau priėjusi. Sunkiai rinkosi ir jaunesni už mane, manieji – pagal santykius ir pagal

mokslinius interesus. Sakiau jiems tą patį, ką man už mane vyresni – nėra mums išeities, jei norime dirbti ir viešumai. Norėjau likti Lietuvių literatūros katedroje. Norėjau universiteto, Bibliotekos, literatūros, studentų auditorijų. Senosios filologų auditorijos lyg užpildytos kažkokio ypatingo amžių kvapo ar dvelksmo, kurį vis dar atsimenu. Gal ir negalėjau kitaip pasirinkti. Bet nejutau nuolaidų. Negavau ordinų nei premijų. (Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija – 1994-aisiais, bet dar ir už tai, ką dariau anksčiau.) Patyriau ir sunkių situacijų. Per Salomėjos Nėries 80-ųjų metinių minėjimą Vytautas Kubilius įspėjo – debesys virš tavo galvos, Motiejaus Gustaičio rinktinė užkliuvo... Šis poetas man buvo svarbus – ir dėl simbolizmo, ir dėl disertacijos apie Adomą Mickevičių, ir dėl dėmesio Jurgiui Baltrušaičiui; „Versmių“ serijai, inicijuotai Justino Marcinkevičiaus, rinktinę „Sielos akordai“, man atskirai svarbiu pavadinimu, rengiau įsigilindama, rašiau įvadą... Komisijomis, svarstymais, tikrinimais įklampinau ir katedrą. Ir dėl to buvo sunku. Tada apskritai vengiau ką rašyti. Bijojau – parašysiu ir išliks. Įrašas iš 1984-ųjų gruodžio 2 d., pačiame tikrinimų įkarštyje („Vagai“ buvo patarta bent kurį laiką manęs nespausdinti), daugiau nei taupus: „Galvojau, kad kartais užrašinėsiu tik literatūrinės problemas, bet vėl neišvengiamai artėju į save. Sunkios mano dienos, pilnos kaltinimų ir neramumo. Ir ypatinga savijauta, kurios dar niekada nebuvau patyrusi – įtemptai ir skaudžiai švaru.“ Atsimenu tą būseną: *skaudžiai* švaru, nors buvo sunku, sirgau. Lyg nusimačiau išeitį: „Traukiuosi nuo visko ir noriu rašyti <...>. Aš esu literatūrai. Žinojau tą iš vaikystės. Žinojau visą laiką.“ Taip, gyvenau su šiuo žinojimu.

Bet ir su baime – rašyti yra pavojinga. Rašymo reikia bijoti. Baimė stiprėjo ir iš politinės priekabės, įskundimo, bausmės galimybės. Motiejaus Gustaičio „bylos“ buvau itin įbauginta, tikrintos paskaitos, svarstyta ir „aukštais lygiais“. Baimės atsiliepė ir spec. kurse apie Vincą Mykolaitį-Putiną (to laiko vieno semestro paskaitų kurso žanras), ir rašant mokomąją knygą aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams „Vincos Mykolaičio-Putino lyrika“ („Mokslas“, 1988): poeto pokario saviginą perteikiau kaip pasaulėžiūros pasikeitimus, nors pati tuo netikėjau. Tų pačių metų rudenį, dalyvaudama Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime, galvojau – štai veriasi Lietuvai kitas laikas, dar ir aš atgausiu, ko negalėjau turėti, dar parašysiu, ištaisysiu, ką pajėgsiu. Knygoje „Putinas: pasaulėvaizdžio kontūrai“ („Tyto alba“, 2003) perrašiau tą skirsnėlį apie pasaulėžiūrą. Bet visko neperrašysiu. Kas parašyta, lieka. Ir nepriklausomu laiku ne sykį buvo sunku dėl Salomėjos Nėries, jos vis negaliu išleisti iš akių. Ir dėl Justino Marcinkevičiaus. Liečiamės ne tik prie tekstų, bet ir prie gyvų likimų. Negali neskaudėti ir neskaudinti. Negali nekelti ir baimės, kad ne tik kažko nesuprasi, bet ir nepakelsi. 1991-ųjų sausis, baimė kilo, augo. „Į Lietuvą slenka ledynai. Vakar desantininkai užėmė Spaudos rūmus. Savivalė. Streikuoja sąjunginės įmonės, nedirba geležinkelis. Kas bus su Lietuva?“ – įrašyta 1991-ųjų sausio 12 d.

Baimių perėmiau ir iš pokario namų, mama bijojo, kad „išveš“, kad liks kažkur snieguose ir ledynuose viena su keliais mažais. Gal kiek prie rašymo baimės prisidėjo ir tai, kad buvau patyrusi ankstyvą intymiojo rašymo, dienoraščio, laiškų krizę. Kai universitete, studijų laiku, kūrėme „Nuoširdumo“

klubą, sutarėme, kad stodami į jį paskaitysime ką nors savo. Paskaičiau, bet be savo vardo. Prisimenu dalį to tekstelio. Turėjau tų slaptų rašymų. „Nuoširdumas“ ir to paties vardo almanachas – mūsų jaunų iliuzijų laikas, bet ir bandymų suvokti, kur ir iki kur ribos, kaip įmanoma išsilaikyti. Sigito Gedos (kartu sudarinėjome „Nuoširdumą“, susitikdavome tame pačiame bendrabutyje, tose pačiose auditorijose) kilimas aštria horizonto briauna, pirmieji užsipuolimai. Norėjau aiškinti, tad ir ginti jo „Pėdas“, – pirmoji mano recenzija vadinamojoje respublikinėje spaudoje. Nuo jos skaičiuojamas mano literatūrinio darbo stažas. Skaudžiausia knyga – „Tragiškasis meilės laukas“ (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010); sunku ir pačiai bepatikėti, kad girdėjau tiek piktų žodžių, kerštingų ketinimų, kad buvau arti bylos, teismo. Kažkas kartojosi, tik dar nuožmiau, kas buvo prasidėję iš Motiejaus Gustaičio rinktinės. Lyg būčiau prisitraukusi gyvenimo tamsumas, prie kažko pavojingo pernelyg priartėjusi. Visada turėjau artimų žmonių. Bet tik „Tragiško meilės lauko“ epilogė pirmą sykį pajutau, kad yra kultūros bendruomenė, kad ji gali tarti savo žodį. Arvydas Šliogeris tada atsistojo tos bendruomenės priekyje. Profesinis, bet ne tik, atviras, skaidrus, tarsi giminiškas (esu iš Šliogerių), mūsų bendravimas nuo 1968-ųjų, nuo aspirantūros (doktorantūros), nuo susitikimo universiteto Profesorių skaitykloje ir iki šiandien; tebeskaitau, tebecituuju, tebesiaiškinu. Knyga „Mano elementorius buvo Homeras“ („Odilė“, 2021; du leidimai) – ką pajėgiau apie Arvydą Šliogerį pasakyti tarsi žvelgdama iš šalies.

Ir iš mažiausio gyvenimo gali kilti didelių komplikacijų – mano gyventam laikui, tad ir man, jų užteko. Neturiu stipraus

charakterio, tik vidinę valią, valią ištvirti, išsilaikyti. Ta valia gelbėjo. Dažnai kartoju vieno Rainerio Marios Rilksės poetinio paskyrimo pabaigą: *kam kalbėti apie pergalę, svarbiausia – ištvirti* („Wer spricht von Siegen? Überstehn ist alles“). Budi manyje ir ši poeto eilutė: „Ich glaube an Alles noch nie Gesagte“; *tikiu dar nepasakytu...* Gyvenimas gilėja iš to, kas dar nepasakyta.

Augau nusavintame laike ir erdvėje, pokario netikrumo, sumaiščių, skriaudų, girtuoklyščių patamsiuose. Bet ir šviesoje – savųjų šilumos, gerumo, bent jo prošvaisčių, gyvulių, gyvūnėlių, medžių, gėlių artumoje. Tebetikiu, kad gamta visiems gera, kad palankesnė silpnesniems. Tebeturiu ryškia juslinę ankstyvojo gyvenimo patirtį. Tebematau. Tebegirdžiu. Kaip užauja vėjai aukštuose medžiuose, kaip, važiuojant vežimu per *kamšą*, treška sausi šatrai; kamša – toks kelias per pelkę, drėgną vietą ar šliunkę, išklotas alksnių, karklų šakomis. Kaip ankstyvą rudenį išsausta spalvotos beržų viršūnės ir vėjui lengva jas supti, sūpuoti. Aukšti medžiai buvo mano pirmosios transcendencijos. Svarbios iki šiol. Vaiko sąmonė lyg kempinė – viską sugeria, kalbėjimus, treškėjimus, spalvas, judesius. Užsimerkiu, ir pro vakarinį langą aiškiai matau, kaip nuo vėjo sujuda klevo šaka, kokį ilgą šešėlį ji meta į burokų daržą. Juslinių išpūdžių turtas – kartais atrodo, kad jo net daugėja, atsiranda naujų spalvų, lyg ir nematytų debesiškščių virš klevo ar kalno, o gal tik perdebesių, lyg ir negirdėtų garsų – kad ir sausų ažuolo lapų skimbčiojimo. To, ką jautei, juti- mas, ką girdėjai, girdėjimas yra ir to, kas yra buvę, gaivinimas, gal net dauginimas. Tik reikia bent retkarčiais pajusti savyje kad ir skaudų švarumą, ramumą, taikumą. Kodėl dažniausiai

tik senatvėje pasilenkiame prie atsiminimų? Nes atsimename tai, nuo ko jau esame daugiau ar mažiau atsitraukę. Aprimeę. Taikesni. Atlaidesni.

Nesirūpinu savo „representacijom“, nemoku tvarkyti „svetainių“, *vikipedijų*. Vengiu erzelio, aiškinimosi, nemoku diskutuoti. Per gyvenimą parašiau vienintelį skundą – Zarasų savivaldybei dėl Bileišių ažuolų, labiausiai dėl to *vieno*, kurį kaimui visgi pasisekė išsaugoti. Vaikiškai tebetikiu babūnėlės paguoda, kad mano uogų niekas nenurinks... Pasitikiu artimiausiais – vyru, sūnum, jo šeima. Geros man yra seserys, geri broliai. Bet nėra taip, kad dėl daug ko neabejočiau, nesvyruočiau. Nesijausčiau teisi. Esame lyg siūlų kamuoliai, jei ir kamuolėliai, suvyti, suvynioti iš įvairių gijų, gijelių. Rašyti biografiją, juolab autobiografiją – tai bandyti tą kamuolį ir susivyti, ir išvynioti. *Vytuvai* senosios Keiniškės trobos asloj. Kumštuke spausdama nuo kamuolio sprūstančius siūlus susivijau ir kažką daugiau, gal ir tai, ką šalip verpianti babūnė man pasakojo ar tik pati su savim šnekėjosi. Tas šnekėjimasis su savimi, pusbalsiu, vos girdimai, buvo kažkuo svarbus, lyg koks garsinis raštas. Gal esu kiek jo pramokusi.

Galiausiai – *ThinkBook*, kuriuo dabar rašau ar tik perrašau, kas jau parašyta ranka. Bet lyg ir tie patys siūlai, gijos gijelės. Vienur susuktos kelios, kitur neatrیشamas mazgas, dar kitur įtrūkę ar net sutrūkinęję. Bandai surišti, o nesusiriša, bandai mazgą atrišti, o neatsiriša, bandai perkirsti – skauda. Kodėl turėtum skaudintis? O juolab skaudinti? Atmintis juk prisišaukia ir mirusiuosius. Giliau ir klaidos, ir tai, dėl ko negera. Neištaisysi, neišbrauksi, neatšauksi. Bet ar kas pragyveno be klaidų.